

ІСТОРИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ВІЗУАЛЬНИХ ТЕКСТІВ КУЛЬТУРИ

A Розглянуто історичні й методичні аспекти аналізу та інтерпретації візуальних текстів культури, використані в курсі «Аналітика у сфері культури» для підготовки здобувачів другого магістерського рівня вищої освіти спеціальності 034 «Культурологія». Встановлено, що візуальний спосіб освоєння світу як онтологічна здатність людини є основою сучасної системи освіти, а візуальна культура є одним із найважливіших компонентів у професійній підготовці фахівця-культуролога. Доведено, що ключовими навичками магістра культурології є аналіз та інтерпретації візуальних текстів культури. Ці навички забезпечують можливість глибоко й усебічно досліджувати найактуальніші проблеми минулого і сучасності, сприяють глибокій експертно-аналітичній, проєктній діяльності здобувача вищої освіти, практично готують його до ефективної професійної діяльності за фахом.

Ключові слова: текст культури; візуальний текст; візуальний образ; візуальне сприйняття; візуальна пам'ять; інтерпретація тексту культури; вища освіта; підготовка фахівця-культуролога

S *Lytvynenko Alla. Historical and methodological aspects of analysis and interpretation of visual texts of culture.*

The article discusses historical and methodological aspects of analysis and interpretation of cultural visual texts, substantiating the need for application of analytical and interpretation skills as part of the course «Analytics in the Field of Culture» offered to students attaining the second master's level of higher education under specialty 034 «Culturology».

The article determines that the visual way of mastering the world is the human being's ontological ability underpinning one's visual culture. Throughout human history, people manifested corresponding visual activities and in various ways exercised their inherent ability to see. Also, visual culture is the foundation of the modern education system. From primary school to higher education, visual skills are an important component of the professional competencies applied in many human activities. Analysis and interpretation of visual texts of culture are key in the professional training of a culturologist, and the disciplines aimed at advancing these skills play a particularly important role. Courses designed to hone the skills of analysis and interpretation of various visual texts of culture are a major part of the cycle of professional training of students of both bachelor's and master's degree programs.

The syllabus of the disciplines used to train Masters of Cultural Studies at Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University is focused on the development of advanced skills of analysis and interpretation of visual texts of culture, including various cultural codes and languages, which would enable Masters of Cultural Studies to explore the most pressing issues of the past and present, to perform expert analysis, and run project-based and other types of professional activities.

Key words: text of culture; visual text; visual image; visual perception; visual memory; interpretation of the text of culture; higher education; professional training of culturologist

Литвиненко Алла Іванівна, кандидатка мистецтвознавства, доцентка, доцентка кафедри культурології, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Україна

Lytvynenko Alla, Candidate of Art History, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Cultural Studies, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University, Ukraine

E-mail: allailtyvynenko@gmail.com

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями. У сучасному світі колосального зростання зазнали обсяги, види і способи передавання візуальної інформації. З'явилися професії, специфіка яких полягає в роботі з візуальними образами, їхнім аналізом та інтерпретацією. Візуальні завдання вирішують художники, скульптори, графіки, архітектори, дизайнери, будівельники, фахівці з інтер'єру, модельєри, психологи, педагоги та багато інших спеціалістів. Наочність та універсальність візуальної мови сучасної культури дає змогу компактніше передавати інформацію та прискорювати процес її сприйняття та збереження. Можна впевнено сказати, що візуалізації підлягають усі сфери життя сучасної людини. Такий стан сучасної культури характеризується дослідниками як візуальна революція [9], або «іконічний» поворот у культурі

[10]. Причина пильного інтересу до проблеми обумовлена тим, що переважно життєдіяльності сучасної людини відбувається у візуально зорієнтованому середовищі.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Значна кількість досліджень і публікацій із проблеми візуальності нині не залишає сумнівів щодо її актуальності не лише для сучасного дослідника, а й для суспільства загалом.

Розгляду змістовних і функціональних особливостей існування візуальних текстів культури присвячено праці багатьох вітчизняних і закордонних учених. Авторами теоретико-методологічних концепцій явища візуалізації та візуальної культури є С. Альперс, М. Баксендолл, Х. Гумбрехт, Ж. Діді-Юберман, Дж. Елкінс, К. Моксі, Е. Панофські, М. Шапіро та ін. Візуальну культуру як соціальне явище досліджували Б. Гройс, Е. Гомбріх, Р. Краусс, В. Мізіано, М. Протас, О. Роготченко, М. Рослер, Г. Склярєнко, О. Фе-

дорук. Методологію механізмів вияву та результатів впливу візуальної культури на особистість розробляли у своїх працях Д. Дондурей, В. Колодій, Н. Маньковська, Г. Чміль, Н. Симбірцева, І. Чудовська-Кандиба.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття.

Проте можемо констатувати, що питання інтерпретації візуального тексту культури, зокрема з погляду підготовки фахівця-культуролога, є маловивченим і потребує подальшого системного дослідження.

Мета статті: обґрунтувати історичні та методичні аспекти аналізу та інтерпретації візуальних текстів культури, довести необхідність формування у сучасного фахівця-культуролога навичок аналізу та інтерпретації візуальних текстів культури.

Викладення основного матеріалу дослідження. Здатність бачити, візуально освоювати світ – природна властивість людини, притаманна їй від самого народження. Проте підкреслена значущість зорового аспекту нині – це насамперед своєрідна маніфестація цінностей сучасного західного суспільства, пов'язана із соціально-економічними змінами його структури. Орієнтація всіх сфер людської життєдіяльності на візуалізацію існує як певна форма функціонування і навіть як самосвідомість сучасної культури. Цей факт важко заперечити. Водночас варто враховувати, що культура візуального сприйняття не є відкриттям сучасності, вона має багатовікову історію. Більше того, у різні історичні епохи людина виявляла різну зорову активність, спеціальним способом реалізуючи властиву їй здатність бачити. Зокрема австрійський і британський історик мистецтва Ернст Гомбріх [8] за допомогою численних прикладів у галузі живопису доводив, що саме візуальні культурно-історичні норми визначають сутність і характер людського сприйняття. Таку думку обстоював і американський письменник, кінознавець та кінокритик Рудольф Арнгейм [6], коли писав, що сучасні критики бачать натюрморти Ван Гога не так, як вони сприймалися сучасникам художника. Саме у цьому полягає проблема зміни візуального сприйняття людини в контексті культури. Такі візуальні трансформації обумовлені специфічними умовами культури та підтримуються стандартами, що їх реалізує система естетичної освіти й виховання. Отже, із плином історії суспільно значущі моделі візуального мислення зазнавали змін, змінювалися відповідно й критерії його репрезентації. Так чи інакше зміна історичних епох призводить і до зміни візуального сприйняття, що існує як характерне відображення рівня свідомості тієї чи іншої культури.

У кожній культурі, починаючи з давніх часів, існувала специфічна візуальна парадигма. Перехід від однієї культури до іншої супроводжувався формуванням нового візуального канону. Так, наприклад, у мистецтві первісної доби, очевидно, домінувало сприйняття, засноване на створенні образу шляхом підсумовування (додавання)

окремих послідовних зображень. Таку модель сприйняття сучасній людині взагалі важко зрозуміти й однозначно пояснити. Невипадково навіть дослідники єгипетської культури не мали єдиного погляду щодо пам'яток пластичного мистецтва, збережених до нашого часу. Мистецтвознавці інтерпретують ці зображення як продукт образотворчої діяльності, твори мистецтва, а історики – як писемність. Суперечка тут не доречна, оскільки в давньоєгипетській культурі зображення і писемність протягом багатьох століть не були відокремленими, функціонували як єдина знакова система. Давньоєгипетський варіант синтезу тексту і зображення цікавий насамперед своєю документальною синкретичністю, де ієрогліфи є своєрідними «портретами» речей, а зображення нагадують звіти, в яких розповідається про події та життя персонажів [2, с. 101].

В античній культурі візуальне світосприйняття, як і буття загалом, відповідало принципам життєподібності. Згідно з ученням Арістотеля, «бути» означало знайти свою естетично завершену форму (ентелехію), сутність якої полягала в тому, що будь-яке поняття, предмети і явища знаходять своє справжнє буття, набуваючи відповідної форми [8, с. 140]. У мистецтві сприйняття вважалося тим повнішим, чим більше зображення відповідало дійсності. Як відомо, цей ефект сягнув свого апогею у скульптурі й був утілений найвиразніше. Міф про Пігмаліона якнайкраще ілюструє естетичний ідеал та світогляд античної людини. Зрештою в епоху пізньої античності пластичні мистецтва почали мати ту саму вагу, що й поезія та музика, а постать художника почали ототожнювати з фігурою мислителя.

У період Середньовіччя модель візуального сприйняття кардинально змінюється. Якщо античний художник був зорієнтований на те, щоб невидиме робити видимим і відчутним, то для середньовіччя характерним був рух від зримого до незримого. Власне саме зображення є лише медіумом, що з'єднує видиме з тим, що можна лише спробувати досягнути розумом. Образи, що сприймаються оком, неспроможні розкрити сутність головного, вони лише допомагають у досягненні цієї мети як єдиної з погляду істинного християнина; чітке зображення мало стати самоочевидним символом духовних (невидимих) образів, а не зображенням видимого [7, с. 74].

У мистецтві Відродження та Нового часу бачення візуального в культурі розвивалося на основі іншого способу: земне існування людини набуло самостійності й цінності. Озброївшись науковими знаннями, художники Відродження, не втрачаючи духовно-естетичних канонів, почали зображувати природу і наслідувати її. Звідси об'єктивна, раціональна установка в живописі з опорою на закони оптики і вчення про перспективу. Художники Відродження сформулювали принцип «прямої перспективи», метакультурний зміст якої стверджував антропоцентризм як основу реалістичного світосприйняття, що неминуче призвело до переосмислення, а часом і вилу-

чення з візуальної картини світу релігійних канонів, на яких трималося світосприймання середньовічної людини [4, с. 220].

Варто нагадати, що в мистецтві відповідно до історичного розвитку типовою є циклічна, спіралеподібна модель: коли одна форма бачення змінюється іншою, а з плином часу відбувається повернення до попередньої, але вже на іншій основі. Старі форми візуальної комунікації та сприйняття не знищуються і не підмінюються новими, а ніби відходять на периферію культурного життя, стаючи більш або менш задіяними в освоєнні старих чи нових культурних практик і цінностей. На відміну від митців Відродження імпресіоністи теж наполягали на об'єктивному науковому підході до природи, проте їхнє розуміння набуло іншої форми візуального ставлення до світу. Прагнучи передати живе безпосереднє враження, вони відмовилися від прямої перспективи та реалістичного сприйняття, сконцентрувавши всю свою увагу на проблемах кольору та світла.

У наступну епоху авангарду мистецтво зробило ще один крок назустріч збагаченню візуального сприйняття: авангард руйнував традиційне сприймання й розуміння культури, утвердив статус культуротворчості на буттєво-світоглядному рівні. Митці-авангардисти, маючи на меті безпосередньо візуалізувати увесь широкий спектр душевних станів людини – самотність, радість, кохання, страждання, біль тощо, тяжіли до пошуку загальних уявлень про буття і людину [4, с. 259].

В епоху постмодернізму внаслідок нового комбінування традиційних естетичних кодів мистецтва візуальна культура стає домінантною. Зразки мистецтва, що почали нагадувати сконструйовані об'єкти творчості, особливим чином акцентують увагу на творенні споживачього середовища речей, візуального простору із широко застосованими принципами реклами та дизайнізації [4, с. 313].

Очевидним є те, що світ, у якому живе сучасний людина, зорієнтований на зорове сприйняття особливим чином. Тенденція сучасної культури – прагнення зображувати або візуалізувати «всіх і вся» ✕ навіть те, що в попередні епохи неможливо було візуалізувати (наприклад, результати дослідження, політичні та економічні процеси, гендер, соціальний статус, ідентифікацію, маргінальність тощо). Завдяки можливостям інформаційних технологій людина може побудувати свій образ («ідеальне я») у віртуальному середовищі й проживати в ньому більшу частину свого часу [7, с. 48]. Такий спосіб самодемонстрації та самовираження робить людину цілком залежною від спостерігача, послідовника, перетворюючись із незалежної, вільної особистості на іграшку в очах інших людей, крім того, взаємодіючи із візуалізаціями, людина сама стає об'єктом маніпуляції [1].

Базовою стратегією культури XXI століття є також візуалізація розумових процесів. Характерно, що в західних (європейських та американських) дослідженнях із візуаль-

ної культури часто трапляється теза «Seeing is believing». Найближча інтерпретація: «Поки не побачу – не повірю» або «Бачу – значить вірю». Цікаво, що ця теза вступає в концептуальний конфлікт з європейським раціоналізмом Нового часу, що розгортався під постулатом Рене Декарта «Cogito, ergo sum» (пер. з лат.: «Думаю, отже, існую»). Адже класична європейська культура була багато в чому літературоцентричною, характеризувалася чуйним ставленням до письмового та усного слова.

Як бачимо, візуальне освоєння навколишньої дійсності нині є домінуючим серед ціннісних переваг особистості та вимагає від людини здатності адекватно сприймати візуальні сигнали та правильно інтерпретувати їх. Формування вмінь накопичувати, засвоювати, аналізувати та правильно застосовувати візуальну інформацію безпосередньо пов'язане з освітою та вихованням. Саме тому нині багато професійних та академічних програм поряд із навчальними дисциплінами, спрямованими на розвиток відповідних знань і компетентностей, включають предмети, що сприяють розвитку візуальної культури.

Візуальна освіта дає змогу людині інакше бачити та сприймати не лише мистецтво, а й світ загалом. Безумовно, фахівець бачить візуальні образи й предмети інакше, ніж пересічна особа, проте мова йде не лише про художників, скульпторів, дизайнерів, мистецтвознавців, а й про фахівців інших гуманітарних сфер, зокрема культурологів, у фаховій підготовці яких знання та навички з аналітики та інтерпретації візуальних текстів культури відіграють особливо важливу роль. Зокрема у розвитку фахових компетентностей культуролога найважливішим є процес оволодіння різноманітними культурними артефактами, образами і смислами, пов'язаними не лише з мистецтвом, а й з іншими сферами людської діяльності – економікою, наукою, політикою, мораллю, правом, релігією, гендером тощо.

Здатність аналізувати тексти культури, виявляти їхнє семіотичне значення, розуміти та глибоко проникати в культурний контекст різних епох – найважливіші навички сучасного культуролога-практика, які досягаються шляхом засвоєння змісту навчальної дисципліни «Аналітика у сфері культури» – необхідного програмного компонента, що забезпечує комфортне входження майбутнього фахівця-культуролога у сферу практичної діяльності. Під час вивчення цієї дисципліни студент має змогу оволодіти навичками аналізу та інтерпретації культурних феноменів, спираючись на отриманні ним знання під час навчання на бакалавраті: пререквізитами вивчення дисципліни «Аналітика у сфері культури» є «Вступ до культурології», «Теорія культури», «Основи мистецького аналізу та експертної оцінки культурних об'єктів», «Історія української культури», «Історія світової культури».

Мета курсу: ознайомити студентів із найважливішими аспектами, поняттями та концепціями аналітики у сфері культури через органічне поєднання теорії та практики.

Зміст дисципліни «Аналітика у сфері культури» спрямований на вивчення теоретичних і практичних аспектів аналізу текстових і візуальних джерел інформації стосовно культурних явищ і процесів, усвідомлення їхньої ролі у формуванні соціокультурних реалій; формування навичок аналізу культурних ідей, образів і смислів у соціокультурній сфері, вміння визначати специфіку текстових і візуальних джерел інформації щодо культурних явищ і процесів. Основне завдання пропонованих тем полягає в тому, щоб у процесі аналізу та інтерпретації текстів культури студент навчився виявляти їхні зв'язки з історією, суспільством, власним індивідуальним досвідом, культурою загалом, створюючи своєрідний місток до осмислення культурного досвіду сучасниками [5, с. 171-172].

Реалізація діалогу людини з текстами культури передбачає єдність знаннєвого (змістового) та творчого компонентів і є необхідною умовою формування ключових компетентностей у здобувача як до його взаємодії з іншими людьми, так і до фахової діяльності загалом.

Очікуваними результатами навчання з дисципліни має стати: знання та розуміння основних категорій культурної аналітики; виявлення особливостей втілення культурних ідей, образів і смислів у соціокультурній сфері; вміння аналізувати текстові та візуальні джерела інформації щодо культурних явищ і процесів; здатність вільно спілкуватися державною мовою усно й письмово під час аналізу текстових і візуальних джерел; уміння здійснювати експертну оцінку творів мистецтва, послуг і благ, культурних практик, культурно-мистецьких і дозвіллевих проєктів.

Зміст навчальної дисципліни з «Аналітики у сфері культури» скорельовано зі змістом виробничої культурологічної практики магістрів. Базами практики є установи та заклади культури міста. Тож цілком логічно, що об'єктами культурологічного аналізу магістрантів часто стає культурний простір міста, його культурні об'єкти, міський ландшафт, «місця пам'яті», події, культурні артефакти та інші просторово-часові візуальні образи міської культури. Тексти, пов'язані з репрезентацією візуальних образів міської культури, є необхідним компонентом оволодіння культурологами знаннями та уявленнями про сучасне місто, його функції, специфіку, соціокультурний і культуротворчий потенціал.

Головна мета вивчення пропонованих тем курсу – сформувати у студентів знання та навички з аналізу та інтерпретації текстів культури, зокрема візуальних, що мають як історико-культурну, так і актуальну значущість, а також на основі набутих знань і вмінь інтерпретувати конкретні образи, відображені в текстах культури: архітектурні ансамблі, літературні тексти, фотографії, твори живопису, медіапродукти тощо.

Лекційні заняття з курсу призначені для теоретичного осмислення та узагальнення розділів дисципліни. Так, зокрема, запропоновано визначити культурологічну зна-

чуність категорій «аналіз» та «інтерпретація» стосовно тлумачення візуальних текстів культури в історичному контексті; вибудувати алгоритм аналізу та інтерпретації візуальних текстів культури, виявити їхню ціннісну та соціокультурну значущість в індивідуально-особистісному аспекті та в історико-культурному контекстах; сформувати критичне сприйняття візуальних текстів культури, їхню актуалізацію в сучасній культурі та освітньому процесі. Передбачено використовувати такі види та форми лекційних занять, як проблемна лекція з елементами відео- та мультимедіа. Види та форми поточного та підсумкового контролю здійснюються у ході проблемних лекцій, лекцій-консультацій, проблемних семінарів, практичних занять, спецсемінарів, науково-дослідної роботи (реферат, есе), проєктної роботи, письмових екзаменаційних робіт, самостійної роботи студентів.

Позааудиторна самостійна робота студента з окремих розділів дисципліни здійснюється за рекомендованими матеріалами для поглиблення знань, отриманих під час лекційних і практичних занять. У курсі передбачені проведення лекцій-практикумів у музеях і галереях міста Полтави, проведення зустрічей із фахівцями-практиками та стейкхолдерами.

Студенти також мають виконати такі види письмових робіт:

- складання бібліографічного списку на тему «Медійна природа текстів культури»;
- складання анотованого покажчика інтернет-джерел на тему «Інтерпретація текстів культури»;
- аналіз пам'яток культури (художнього, скульптурного, архітектурного, музичного або літературного твору) щодо виявлення їхньої соціокультурної значущості;
- написання рецензії на виставку, переглянутий фільм, спектакль, презентацію для формування навичок аналізу та/або інтерпретації;
- написання есе на тему «Актуальний текст культури» (на прикладі сучасної екранізації літературно-художнього твору).

Важливим завданням реалізації тем курсу «Аналітики у сфері культури» є і формування комунікативної компетенції студента, адже вміння сформулювати та поставити запитання до доповідача – це й уміння долучатися до дискусії, висловлювати свою позицію із застосуванням елементів наукового етикету. Найуспішнішою формою залучення студента до наукових текстів є традиційне складання конспекту за певною проблемою та його публічний захист. Закріплюючи набуті навички від заняття до заняття, студент набуває впевненості, необхідної в психологічному та особистісному плані для здійснення діалогу «Культура – Викладач – Студент».

Пропонований методичний аспект залучення студента-магістра до освітньо-наукового, соціокультурного середовища передбачає формування фахівця-культуролога, який володіє навичками соціальної мобільності, здатний

адаптуватися до сучасних соціокультурних умов і бути затребуваним на ринку праці [3].

Висновки. Численні дослідження в галузі сучасної гуманітаристики доводять, що візуальний спосіб освоєння світу є онтологічною здатністю людини та становить основу візуальної культури. У різні історичні епохи людина виявляла відповідну зорову активність і по-різному реалізувала властиву їй здатність бачити.

Сучасна система освіти, починаючи з початкової школи й завершуючи вищою освітою, базується на розумінні того, що візуальна культура стає важливим компонентом професійної компетенції особи. Найважливішим елементом візуальної культури є візуальна пам'ять як форма передавання та актуалізації візуальних образів, переживань та уявлень, що дає змогу актуалізувати досвід минулого на користь сьогодення, забезпечуючи у такий спосіб неперервний розвиток, тяглість процесу культуротворення.

У контексті підготовки сучасного культуролога дисципліни, спрямовані на розвиток візуальної культури, мають велику вагу. Курси з набуття навичок аналізу та інтерпретації різноманітних, зокрема візуальних текстів культури, входять переважно до циклу професійної підготовки здобувачів як бакалаврських, так і магістерських освітніх програм. Наприклад, дисципліна «Аналітика у сфері культури» для підготовки магістра культурології в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка має глибокі теоретико-методологічні й практичні засади та змістовно пов'язана з низкою дисциплін, зокрема з «Основами мистецького аналізу та експертної оцінки культурних об'єктів», що вивчаються на бакалавраті. Зміст дисципліни з підготовки магістра культурології в університеті зорієнтований на розвиток у здобувачів високого рівня навичок аналізу та інтерпретації візуальних текстів культури – всього різноманіття культурних кодів і мов, що дає можливість магістру культурології досліджувати найактуальніші проблеми минулого й сучасності, здійснювати експертно-аналітичну, проєктну та інші види діяльності за фахом.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у дослідженні інтелектуального потенціалу візуальної культури як феномена модернізації освітнього процесу з погляду її смислових, комунікативних, когнітивних та

інших чинників; обґрунтуванні необхідності оволодіння здобувачами вищої освіти, зокрема майбутніми культурологами, професійними навичками аналізу та інтерпретації візуальних текстів культури для подальшої ефективної професійної діяльності за фахом.

Список використаних джерел

1. Бойлен Алексіс Л. Візуальна культура / пер. з англ. Г. Лелів. Київ : ArtHuss, 2021. 208 с.
2. Культурологія: теорія та історія культури : навч. посіб. Вид. 3-тє, перероб. та доп. / за ред. І. І. Тюрменко. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 370 с.
3. Литвиненко А. І. Культурологічна освіта і підготовка фахівця-культуролога: виклики сьогодення. *Мистецтво та мистецька освіта в сучасному соціокультурному просторі* : матеріали І Всеукр. наук.-практ. конф. (3–4 червня 2021 р., м. Бердянськ). Полтава : Сімон, 2021. С. 19–23.
4. Шевнюк О. Л. Культурологія : навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2007. 353 с.
5. Юдкін-Ріпун І. М. Феноменологія культури як методологія інтерпретації. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2020. 352 с.
6. Arnheim R. *Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye*. New version. Berkeley, Calif; London : University of California Press, 1974. 509 p.
7. Avotiņa A. (atb. red.), Bernāts G., Geikina S., Irbe I., Mūrnieks A., Stikāne I. *Kultūra mākslā un māksla kultūrā*. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2020. 164 lpp.
8. Gombrich E. H. *The Story of Art*. London : Phaidon Press Ltd, 2007. 688 с.
9. Jameson F. *Signatures of the visible*. New York & London : Routledge, 1992. 254 p.
10. Moxey K. *Visual Studies and the Iconic Turn*. *Journal of Visual Culture*. New York : Department of Art History, Barnard College/Columbia University, 2008. № 7 (2). P. 131–146.

References

1. Boylen, Aleksis L. (2021). *Vizualna kultura [Visual culture]*. Kyiv: ArtHuss [in Ukrainian].
2. Tyurmenko, I. I. (Ed.). (2010). *Kulturolohiya: teoriya ta istoriya kultury [Culturology: Theory and History of Culture]*: navch. posib. Kyiv: Tsentri uchbovoyi literatury [in Ukrainian].
3. Lytyvnenko, A. I. (2021). *Kulturolohichna osvita i pidhotovka fakhivtsya-kulturoloha: vyklyky sohodennya [Culturological education and training of a culturologist: the challenges of today]*. In *Mystetstvo ta mystetska osvita v suchasnomu sotsiokulturnomu prostori [Art and art education in the modern socio-cultural space]: materialy I Vseukr. nauk.-prakt. konf. (pp. 19-23)*. Poltava: Simon [in Ukrainian].
4. Shevnyuk, O. L. (2007). *Kulturolohiya [Culturology]: navch. posib*. Kyiv: Znannya-Pres [in Ukrainian].
5. Yudkin-Ripun, I. M. (2020). *Fenomenolohiya kultury yak metodolohiya interpretatsii [Phenomenology of culture as a methodology of interpretation]*. Kyiv: In-t kulturolohii NAM Ukrayiny [in Ukrainian].
6. Arnheim, R. (1974). *Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye*. New version. Berkeley, Calif; London: University of California Press.
7. Avotiņa, A. (atb. red.), Bernāts, G., Geikina, S., Irbe, I., Mūrnieks, A., Stikāne, I. (2020). *Kultūra mākslā un māksla kultūrā*. [Culture in art and art in culture]. Riga: LU Akadēmiskais apgāds [in Latvian].
8. Gombrich, E. N. (2007). *The Story of Art*. London: Phaidon Press Ltd.
9. Jameson, F. (1992). *Signatures of the visible*. New York & London: Routledge.
10. Moxey, K. (2008). *Visual Studies and the Iconic Turn*. *Journal of Visual Culture*. New York: Department of Art History, Barnard College/Columbia University, 7 (2), 131-146.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 24.03.2022